

SĂRBĂTOAREA PARILIA ÎN IZVOARELE LITERARE ANTICE

Florin Golban

Cuvinte cheie: *Parilia, Pales, Ovidius, Tacitus, Propertiu, Tibullus, Vergilius, Plinius Maior.*

Key words: *Parilia, Pales, Ovidius, Tacitus, Propertiu, Tibullus, Vergilius, Plinius Maior.*

Summary: Parilia presented in the writings of the ancient authors

Parilia was an ancient pastoral holiday praised to the Roman goddess Pales. The name of the holiday came from this goddess and also the Palatin hill was name after her. The Palatin hill was one of the seventh hills of Rome. The Romans were at the origins a shepherds people and they associated to the holiday the foundation of the city of Rome.

The most important writings which describe this holiday are: Fasti of Ovidius, Anale of Tacitus and Historia Naturalis of Plinius the Ancient. The main habits of this holiday are: the purification of the flocks and of the shepherds by sprinkle with water and the passing through the purification smoke from the fires lightened near the flocks; decoration of the houses with green branches; religious processions of the priests and of the people; chasing away of the evil spirits by making noise in the holiday's night.

Based on the researches it shows the Roman's habits which are presented detailed. Plinius the Ancient gives important arguments about the shepherd and agrarian vocation of the Romans, demonstrating that the main names of the Roman families have the roots in the names of occupations or agrarian objects.

Ovidius catches the habits related to the holiday, presenting the religious processions, and the ritual practices of purification of the people and animals. Tacitus with his original style presents the Romans activities which took place in the night of the holiday, showing the main methods of chasing away the evil spirits.

Propertius, Tibullus and Vergilius also give information about the holiday, the last author makes for the goddess Pales the first poem presented in his work Giorgicele , named The tillage.

By the virtue of these authors, we can form an image regarding the goddess Pales and her holiday(Parilia) and the importance of them for the Romans, whom at the origins were a shepherds people.

These habits will were taken by the Romanian people, habits which will take place on the Sf. Gheorghe holiday. In this dissertation I tried to present the main habits of the Romans which took place on Parilia holiday, by making a parallel between the Roman holiday and the Romanian holiday.

În studiul de față am urmărit surprinderea elementelor romane, ce provin din ritualurile legate de domeniul agrar și religios care s-au perpetuat sub diferite forme și se regăsesc în practicile agrare și în folclorul românesc. Considerând extrem de interesant un asemenea subiect vom încerca în cele ce urmează să creionăm, pe baza materialului bibliografic (izvoare literare antice), anumite obiceiuri romane de asigurare a fertilității cu ocazia sărbătorilor agrare și practicile legate de diverșii zei vegetali.

O altă sărbătoare din lumea romană, a lunii aprilie este Parilia sau Palilia (21 aprilie). Acesta era o sărbătoare păstorească, în timpul căreia se ridicau rugă lui Pales, străveche divinitate italică a păstorilor și a turmelor. De la zeița Pales a primit numele și Palatinul, colină a Romei, locuită la început de păstori.

Fiind întâia zi a primăverii pastorale, ea a jucat un rol însemnat în timpurile trecute la popoarele a căror primă îndeletnicire era creșterea vitelor și a oilor, a acelor care duceau o viață pastorală. Era de fapt, ziua când înceta iernatul, când oile erau scoase din staule (saivane) și alte adăposturi unde petrecuseră iarna, pentru a fi duse pe câmp sau suite la munte. Romanii, inițial, popor alcătuit numai din păstori au ales cum nu se putea mai bine, ca dată a întemeierii Romei, ziua de 21 aprilie (753 a. Hr.). În privința faptului că romanii erau inițial un popor de păstori nu există nici un dubiu. Asocierea Pariliei la serbarea întemeierii arată că romanii aveau conștiința originii lor păstorești¹.

Noi credem că și după ascensiunea Romei, principala ocupație a unei mari părți a locuitorilor Peninsulei Italice a rămas în continuare creșterea animalelor. La țară păstoritul a fost principala ocupație și datorită faptului că, relieful italic permitea acest lucru, Munții Apenini brăzdând peninsula de la sud la nord. Erau astfel, condiții propice pentru păstoritul transhumant. Cu excepția Siciliei, Campaniei și a zonei de litoral unde se cultivau masiv cereale, restul reliefului coroborat cu clima muntoasă permiteau o agricultură care, nu obținea recolte performante. De altfel, în momentul în care Roma a ajuns o mare putere, capitala era aprovizionată masiv cu grâul importat din Egipt, Nordul Africii sau din alte părți ale Imperiului.

Vocația agraro - pastorală este susținută și de către autorii antici, o scurtă istorie a originii și a primelor practici agrare fiind scoasă în evidență de către Pliniu cel Bătrân: "Numeau iugăr (*iugerum*) suprafața care ar putea fi arată într-o singură zi de o pereche de boi; numeau *actus* distanța pe care boii puteau să o tragă în plug fără să se oprească. Lungimea sa era de 120 de picioare și înmulțită cu doi, dădea lungimea unui iugăr. Cea mai mare recompensă pentru generali și pentru cetățenii merituoși era o întindere de pământ ce putea fi arată pe durata unei zile sau o contribuție, din partea fiecărui cetățean, de o litră sau o hemină de făină.

La început și supranumele erau date din vocabularul agricol: Pilmnus, inventatorul pisălogului de moară (*pilum*), Piso de la *pisere* (a măcina), apoi Fabii (*fabas*-fasole), Lentulii (*lens*-linte), Ciceronii (*cicer*-năut), după leguma pe care o cultivau ce mai bine. În familia Iuniilor a fost dat numele de Bubulcus unui excelent crescător de boi. Cât privește sfera religiei, nu exista nici un legământ mai sacru decât *confarreatio*, iar tinerei soții îi aduceau înainte o turtă de făină.

Proasta cultivare a propriului pământ era sancționată cu blamul cenzorilor și, după cum menționează Cato, atunci când un cetățean era numit bun agricultor și bun cultivator se considera că i se acordase cel mai înalt elogiu. Pornind de la aceleași considerente, îi defineau pe cei bogați ca având belșug de locuri, adică de ogoare. Chiar termenul pecuniar este un derivat al lui *pecus*, care înseamnă turmă. Chiar și acum în registrele cenzorilor sunt numite pășuni (*pascua*) toate bunurile care reprezintă ansamblul veniturilor populare, și asta că pentru multă vreme a fost singurul tip de impozit perceput de stat. Chiar și amenda era exprimată în oi și boi și nu putem să nu pomenim generozitatea vechilor legi, care prevedeau să nu fie pronunțată condamnarea la plata unui bou mai înainte de a se amenda cu o oaie"².

Starea bună a turmei era principala preocupare a oricărui păstor, de aceea toate silințele lui se îndreaptă în această direcție, în special de ziua Pariliei, când vitele și oile începeau o nouă viață, expusă, sub cerul liber la tot felul de primejdii. Dușmanii văzuți ai

¹ Ovidiu 1965, *Fastele*, p. 25; Candre 2001, p.67.

² Pliniu, *Historia Naturalis*, XVIII, 9-11.

turmelor, lupii, urșii, hoții, și dușmanii nevăzuți, strigoi, care luau mana laptelui, lipsindu-l pe păstor de beneficiul oilor, trebuiau alungați prin toate mijloacele³.

În întâmpinarea tuturor pericolelor enumerate, romanii au conceput un ritual agrar, purificator pentru a ferii animalele de atacurile prădătorilor și al farmecelor. La sărbătoare participa întreaga comunitate, păstorii conștientizând importanța unei producții consistente, care să asigure hrana necesară pe parcursul anului pastoral ce avea să înceapă:

" Turma sătulă, ciobane, spre amurg s-o purifici;
Cu-apă pământu-l stropești, și-apoi să-l mături cu-n ram.
Staulul să-mpodobești cu frunze și ramuri înfipte;
Pe-mpodobitele porți lunge cununi să anini.
Arde pucioasă vie ce face fumul albastru
Și de fumul de sulf oaia să behăie apoi.
Rosmarini să-i aprinzi, rășină și ierburi sabine,
Laur pe vatră să pui și să trosnească în foc"⁴.
" Iar mai târziu să treci peste-arzânde mormane de paie
Care trosnesc, purtând trupu-ți cu iute picior.
Focul cel lacom purifică toate; cusurul din fier îl
Scoate: de-aceea pe oi curăță și pe păstor "⁵.

Din textul antic reiese că, verdeața emblema primăverii dar și ramuri verzi, în special de răchită, rug, laur și fag împodobeau ferestrele caselor, stâlpii de la poartă, gardul, staulul, grajdul, păturele, coșarele, fântâna, coarnele vitelor și ale plugului, gălețile de muls. Staulele și vitele erau afumate de pe urma tămâiei, ierburilor sabine și a laurului aruncat în foc. Se observă, că într-o primă fază erau purificate animalele și staulele, prin stropirea cu apă, urmată de trecerea pe lângă fum. Păstorii treceau la fel, prin același ritual, stropindu-se cu apă, apoi sărind peste foc.

Și alți scriitori latini pomenesc de această datină romană:

*"Ciobanul, după ce-a băut, va aprinde grămezi de paie
Și va sării peste flăcările sacre"⁶.*

*" Să arzi în staule înmiresmatul
De cedru lemn; cu fumul de galbanum
Vătămătorii șerpi să-i pui pe fugă..."⁷.*

Propertiu amintește și el în Elegii de obiceiurile romanilor de Parilii:

*"Urbea era-n sărbătoare (Parilii părinții-o numiră,
Ziua ce-ntâi începu ziduri a sărbători),
Pentru păstori, anuale ospete și jocuri, în urbe,
Când țărăneștile tăvi scaldă-se în bunătați.
Când, peste rare grămezile-aprinse de fân, o mulțime
Beată își saltă ușor tălpile pline de praf"⁸.*

³ Candrea 2001, p. 69.

⁴ Ovidiu, *Fastele*, IV, 735-742.

⁵ Ovidiu, *Fastele*, IV, 781- 785.

⁶ Tibullus, *Elegii*, II, 588-589.

⁷ Vergiliu, *Georgice*, III, p. 210

⁸ Propertiu, *Elegii*, IV, 73-78.

Memorabilă este rugăciunea exprimată de către Ovidiu și închinată, zeiței Pales.

*"Și cu lapte călduț cheam-o pe Pales în crâng.
Grijă turmei să porți și păstorilor turmei:
Paguba plece de-aici, fugă de staulul meu.
Fie că le-am pășunat în loc sfânt, sau șezut-am sub arbori
Sfinți sau iarbă au rupt oile pe vreun mormânt,
Fie că-n crânguri oprite-am intrat sau de ochi-mi fugiră
Nimfe și zeul ce pe jumătate e țap,
Ori am tăiat cu cosorul vreo cracă frunzoasă din codrul
Sfânt, ca bolnavei oi frunze să-i dau într-un coș,
Vina mi-o iartă, chiar dacă din calea grindinei turma
Într-un templu pe câmp dusu-o-am la adăpost.
Lacuri dacă am tulburat să nu-mi fie păcat.
Nimfe, de-au blociorit apa copitelor lor.
Tu pentru mine, zeiță, în bune izvoare și nimfe
Și pe zeii ce stau împrăștiați prin păduri.
Nu vreau să văd nici driadele, nici pe Diana la scaldă,
Nici pe Faun, când stă-ntins pe pământ la amiază.
Boalele-alungă, să fie și turma și oamenii teferi,
Câinii de mare-ajutor haita să fie-n puteri.
Nici să aduc mai puține decât au fost dimineața,
Nici să gem lângă piei smulse din gură de lup.
Foamea lipsească, să fie belșug de iarbă și frunze,
Apă s-avem, de spălat trupul, s-avem de băut.
Ugere pline să storc, iar cașul bani să-mi aducă,
Mlada cea rară să dea zerului limpede drum.
Fie berbecul focos și oaia să-i prindă sămânța
Și în staulul meu fie mulțime de miei.
Turmele lână să-mi dea ce fetelor rău n-o să facă,
Moale, ușoară la tors de-oricât de fragede mâini"⁹.*

Aceeași incantație, pe care o face Ovidiu, o ridicau probabil și preoții romani, cu întreaga comunitate pastorală, în scopul unui an bogat, ferit de boli, de dezastre naturale (secetă, inundații), de atacul prădătorilor (lupi, urși). Se mai implora sănătate, fertilitate și putere păstorilor, turmelor și câinilor pentru a putea face față vicisitudinilor din urmă.

Exact același fenomen se petrece și la români, la două milenii distanță. Sărbătoarea se numește Sângiorz și se celebrează la 22 aprilie, la o zi după sărbătoarea romană, marcând începutul anului pastoral. Acum păstorul aduce ramuri verzi de fag, rug și salcie, pe care le pune la ușă și pe saivanele stânei. Seara, turmele sunt trecute, " prin foc " și fum pentru purificare. Membrii comunității pastorale sar prin foc și ei, considerând ca, în antichitate, că se purifică, pentru noul an pastoral, care începe. Asemenea obiceiului are loc în unele zone din Ardeal, unde uneori, sărbătoarea este decalată datorită condițiilor climaterice, tradiția fiind păstrată pe 1 mai, când de cele mai multe ori, oile încep transumanța, prin urcarea la munte¹⁰.

Sărbătoarea continua și noaptea, deoarece se considera că, la anumite perioade Lemures, spiritele morților se întorceau pe pământ spre a chinui pe cei vii. Spiritele sau

⁹ Ovidiu, *Fastele*, IV, 743-774.

¹⁰ Evseev 1997, s. v. *Alesul*.

strigoii își părăsesc trupurile pentru a merge să fure mana holdelor, laptele vitelor, să strice taurii, să lege sau să ia puterea bărbaților¹¹.

Singurul remediu în fața spiritelor, la fel ca în cazul eclipselor de lună consta în vegherea pe parcursul nopții și producerea de zgomot în scopul alungării spiritelor. Larma era provocată de buciume, tălăngi, fluiere, urlete. Iată un exemplu: " Numai întâmplarea a făcut să treacă în liniște o noapte amenințătoare care putea să ducă la crime: pe cer senin s-a văzut că deodată luna pălește. Neputând să-și explice cauza, soldații au luat aceasta ca o prevestire a situației prezente, asemuind eclipsa astrului cu nefericirile lor și crezând că cele ce făceau ei vor ieși cu bine, dacă zeița își va recăpăta strălucirea și limpezimea. Ca urmare, au început să facă zgomot mare din obiecte de aramă, făcând să răsunе trâmbițele și goarnele; se înveseleau și se întristau, după cum luna le părea mai strălucitoare sau mai întunecată. Dar după ce niște nori care se iviseră au acoperit-o vederii, ei au crezut că a descoperit în întuneric: cum mințile, o dată înspăimântate, sunt înclinate spre superstiție, încep să se jelească, spunând că li se prevestește o suferință veșnică și că zeii și-au întors fața de la isprăvile lor"¹².

Se observă faptul că, abordarea de față se ocupă doar de sărbătoarea romană Parilia, cu caracter agrar, ce era serbată de către romani în luna aprilie. Din păcate, izvoarele antice referitoare la obiceiurile romane ce aveau loc cu ocazia unor sărbători antice sunt puține și de cele mai multe ori, găsim fragmente dispartate, autorii romani neavând intenția de a aprofunda subiectul.

Există dificultăți în a aprecia că un obicei roman s-a perpetuat în altul modern sau contemporan, și anume faptul că, folclorul românesc este mult mai bogat. Mai sus am expus doar secvențe ale ritualurilor populare romane, care coincid cu ceea ce cunoaștem privind lumea românească. Inșă fiecare obicei la care am făcut trimitere este mult mai complex decât am putut surprinde, cuprinzând elemente care se îndepărtează de multe ori de la elementul romanic.

Ceea ce am făcut în aceste rânduri a fost o scoatere din context, care a servit unui scop, acela de scoate la iveală izvoarele literare antice, ale căror obiceiuri surprinse se vor perpetua în practicile tradiționale agrare românești.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare:

Ovidius	Ovidius P.N, <i>Fastele</i> , trad. Ion Florescu, Traian Costa. București, 1975.
Plinius	Plinius M. <i>Naturalis Historia</i> , trad. Ioana Costa, Ștefania Fechedău. Iași, 2002.
Propertiu	Propertiu Sextus, <i>Elegii</i> , trad. Vasile Sav, București, 1992.
Tacitus	Tacitus Publius Cornelius, <i>Anale</i> , trad. Gheorghe Guțu, București, 1995.
Tibullus	Tibullus, <i>Elegii</i> , www. Lacus Curtius.
Vergilius	Vergilius P.M, <i>Bucolicele.Georgicele</i> , trad.Gh.I.Tohăneanu, Timișoara, 1997.

¹¹ Ghinoiu 2001, s. v. *Strigoii vii*.

¹² Tacitus, *Annale*, I, 28.

Bibliografie generală:

- Candrea 2001 Candrea Ion Aureliu, *Iarba Fiarelor. Studii de folclor. Din datinile și credințele poporului român*, Ed. Fundația națională pentru știință și artă, București.
- Evseev 1997 Evseev Ivan, *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Ed. Amarcord, Timișoara.
- Ghinoiu 2001 Ghinoiu Ion, *Panteonul românesc. Dicționar*, Ed. Enciclopedică, București.